

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРИНЦИПИ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА

О. М. Юхимюк

Досліджено поняття та класифікацію принципів систематизації законодавства. Розглянуто співвідношення принципів систематизації законодавства і принципів нормотворчості.

Ключові слова: систематизація законодавства; принципи систематизації законодавства.

В сучасній юридичній літературі систематизація законодавства розглядається як певний вид діяльності, здійснюваний загальними та спеціальними суб'єктами, спрямований на впорядкування чинного законодавства. Як вид соціально значимої діяльності у сфері права, систематизація законодавства підпорядковується певним засадам і правилам. Принципи систематизації законодавства – основоположні ідеї, засади, вихідні положення, на яких ґрунтується систематизація законодавства.

Хоча принципи систематизації законодавства не були предметом значних наукових розвідок, часто в дослідженнях зустрічається думка про те, що в основу класифікації та характеристики принципів систематизації законодавства доречно закласти класифікацію та характеристику принципів правотворчості.

Так, Качинська М. О. вказує, що у науковій літературі існує велика кількість позицій учених-адміністративістів щодо визначення принципів систематизації нормативно-правових актів, проте найбільш доречно виокремити такі принципи систематизації законодавства про органи охорони правопорядку, як принцип законності. Означений принцип передбачає, що весь процес правотворчості, а не лише систематизація нормативно-правових актів, повинен здійснюватися із дотриманням передбаченої у законодавстві процедури, із дотриманням відповідних правил та чітко встановлених законодавством суб'єктами, а також повинен відповідати положенням Основного Закону та не суперечити його змісту [1, с. 52]

В свою чергу Безуса Ю. О., характеризуючи принципи систематизації законодавства, насамперед підзаконних нормативно-правових актів, зазначає, що принципи систематизації підзаконних нормативно-правових актів базуються на принципах права, основоположних принципах права, а також на принципах правотворчості. Принципи правотворчості диференціюються залежно від виду правотворчості. Враховуючи, що законотворчість за своєю юридичною природою неоднорідна, є принципи законотворчості та принципи правотворчості, з огляду на те, що систематизація законодавства є частиною правотворчості, безсумнівно, принципи систематизації підзаконних нормативно-правових актів відрізняються дещо від принципів систематизації законів [2, с. 5] Автор робить висновок, що під час систематизації підзаконних нормативно-правових актів застосовуються принципи, що притаманні систематизації законодавства і процесу правотворчості. Таким чином, процесу здійснення систематизації підзаконних нормативно-правових актів не притаманні власні принципи. Правотворчій діяльності органів державної виконавчої влади притаманні принципи органів, які здійснюють процес правотворчості у державі [2, с. 7]

Виходячи із зазначених позицій, вважаємо, що принципи систематизації законодавства не доречно ототожнювати із принципами нормотворчості, адже систематизація законодавства може здійснюватись у формі кодифікації, інкорпорації, консолідації та зводу. Відповідно, не усі форми систематизації законодавства мають риси нормотворчості, зокрема, інкорпорація, навіть якщо вона офіційна.

Водночас, не варто повністю ігнорувати принципи правотворчості, транслюючи їх на принципи систематизації законодавства. Варто лише наповнити такі принципи новим змістом, що відповідав би розумінню систематизації законодавства як діяльності, що може здійснюватись спеціальними суб'єктами (суб'єкти нормотворчості) та загальними суб'єктами (будь-які фізичні чи юридичні особи, а також державні органи). Крім того, доречно підтримати думку про те, що принципи систематизації законодавства ґрунтуються на принципах права вцілому.

В контексті даного дослідження під принципами права варто розуміти основоположні ідеї, нормативні засади позитивного права, що визначають сутність та спрямованість правового регулювання. В щоденній практиці, спрямованій на реалізацію правових приписів, їх втілення в життя, принципи права відіграють важливу роль. Вони скеровують реалізацію права в потрібному напрямку, підпорядковують її загальновизнаним вимогам та стандартам, дозволяють в повній мірі

реалізувати задум законодавця, спонукають правозастосовувача діяти не лише у точній відповідності з буквою закону, але й у відповідності з його духом. Звичайно, при з'ясуванні волі законодавця, важко вирізнити, коли інтерпретатор «відтворює» принципи права, закладені власне законодавцем, а коли сам формулює їх зміст. Інтерпретатор законодавчого тексту є суб'єктом, що мислить в напрямку, сформованому певною правовою культурою [3, с. 13].

Таким чином, узагальнивши знання про принципи права вцілому, принципи нормотворчості та систематизацію законодавства як вид соціальної діяльності, пропонуємо виокремити ряд принципів систематизації законодавства.

Систематизація нормативно-правових актів здійснюється на підставі певної системи принципів — обов'язкових вимог до цього виду юридичної діяльності. До головних принципів систематизації відносять її повноту, доцільність, оперативність, безперервність, професіоналізм здійснення та ін. Їх реалізація дозволяє суб'єктам систематизації досягти її мети — приведення нормативно-правових актів у впорядковану систему [4, с. 314].

Тож, принципи систематизації законодавства, виходячи із загальної теорії принципів права, можна поділити на загальні та спеціальні.

Загальні принципи права є універсальними і до них відносять принципи справедливості, свободи, рівності та гуманізму.

До спеціальних принципів систематизації законодавства можна віднести принцип повноти (комплексності); принцип доцільності; принцип оперативності; поєднання системності та ієрархічності. Для більшої об'єктивності дослідження зазначимо, що науковцями напрацьовані такі принципи кодифікації законодавства:

- системність законотворчих (і взагалі нормотворчих) робіт;
- соціальна обумовленість й економічна обґрунтованість законодавчих актів;
- повнота нормативно-правового регулювання суспільних відносин;
- подолання внутрішньої неузгодженості й суперечностей у правовій системі;
- стабільність законодавства й пов'язана з цим стабільність у нормативно-правовому регулюванні;
- утвердження верховенства права, підпорядкування Конституції, конституційність законів і законність підзаконних нормативно-правових актів;
- забезпечення техніко-юридичної досконалості, уніфікації та мовної (насамперед термінологічної) узгодженості законодавчих актів [5, с. 35].

Як вид соціально значимої діяльності у сфері права, систематизація законодавства підпорядковується певним засадам і правилам. Принципи систематизації законодавства — основоположні ідеї, засади, вихідні положення, на яких ґрунтується систематизація законодавства.

Узагальнивши знання про принципи права вцілому, принципи нормотворчості та систематизацію законодавства як вид соціальної діяльності, запропоновано принципи систематизації законодавства поділити на загальні та спеціальні. Загальні принципи права є універсальними і до них віднесено принципи справедливості, свободи, рівності та гуманізму. До спеціальних (водночас універсальних для всіх форм систематизації законодавства) віднесено принцип повноти (комплексності), принцип доцільності, принцип оперативності, а також поєднання принципів системності та ієрархічності.

Література

1. Качинська М. О. Принципи систематизації законодавства про органи правопорядку. *Право і безпека*. 2014. № 4 (55). С.51-54
2. Безуса Ю. О. До питання щодо принципів систематизації підзаконних нормативно-правових актів. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Випуск 5. С. 3-8
3. Юхимюк О. Особливості викладу принципів права у національному законодавстві. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Юридичні науки. Випуск 6. Т. 1. Херсон, 2013. С.12-15.
4. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. Харків: Право, 2010. 584 с.
5. Гетьман Є.А. Принципи кодифікації законодавства України. *Вісник Харківського ун-ту внутрішніх справ*. 2008. №42. С. 30-35.

Iukchymiuk O. The question of the principles of systematization of legislation. *In the article the concept and classification of the principles of systematization of legislation have been considered. The ratio of the principles of systematization of legislation and the principles of rule-making is considered.*

Keywords: *systematization of legislation; principles of systematization of legislation*

ГЕНЕЗА СУДУ ПРИСЯЖНИХ В УКРАЇНІ

М. М. Яцишин

Проаналізовано зародження та розвиток інституту суду присяжних на українських землях на різних етапах історичного розвитку.

Ключові слова: *судоустрій, суд присяжних, Україна.*

У ст. 124 та ст. 127 Конституції України встановлено, що народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через присяжних. Правосуддя здійснюють судді. Кримінально-процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року закріпив європейську (континентальну) модель діяльності суду присяжних з метою гармонізації законодавства України із законодавством Європейського союзу.

Питанням формування та функціонування суду присяжних присвячені наукові роботи видатних вчених минулого, серед яких С. І. Вікторський, Л. Є. Владимиров, Л. Ганевич, П. Стебельский, Г. Грос, Г. Гусе-Глунок, А. О. Кістяківський, А. Ф. Коні, К. Кротевич, П. І. Люблінський, К. Ж. Міттермайер, В. К. Случевський, І. Я. Фойницький та ін.

Організаційні та процесуальні аспекти суду присяжних в Україні висвітлено в роботах сучасних науковців, зокрема, Ю. М. Грошевого, І. В. Гловюк, А. Б. Войнарович, Л. М. Лобойка, С. О. Іваницького, О. В. Капліної, Р. П. Качур, Р. О. Куйбіди, О. П. Кучинської, А. Г. Маланюка, В. Т. Маляренка, В. Т. Нора, Т. С. Нешик, В. О. Попелюшка, С. В. Прилуцького, О. Б. Прокопенка, І. О. Русанової, А. А. Солодкова, В. І. Теремецького, В. М. Тернавської, В. М. Тертишника, С. Г. Штогуна, В. М. Щерби, О. Г. Яновської та ін.

На підставі вивчення історичних пам'яток права, можемо стверджувати, що системі українського судоустрою протягом багатьох століть був властивий судовий інститут, який за своїми ознаками є своєрідним прототипом суду присяжних.

З часів раннього середньовіччя значну роль в житті українського суспільства відіграв народний суд, що діяв спершу як єдиний судовий орган, і який зміг продовжити свою діяльність у період княжої доби поряд з державними княжими судами. Таким судом був вервний суд, що здійснювався членами місцевої громади – верви. Сільська організація самоуправління утворилася, як зазначив М. С. Грушевський, шляхом добровільного об'єднання декількох сіл на основі міцних сусідських зв'язків, що ґрунтувалися на спільних традиціях. Така адміністративно-територіальна організація самостійно вирішувала адміністративні, поліцейські і судові питання в межах даної території [1].

З посиленням княжої влади під час побудови централізованої держави державний суд отримав більш широкі повноваження, обмежуючи юрисдикцію громадських судів, хоча чіткого розмежування компетенції між громадським і княжим судами не було. На думку Я. Падоха, громадський суд продовжував повноцінно функціонувати там, де верви могли вносити постійну грошову плату князю за право на судову автономію як компенсацію за втрачене судове мито. Однак у більшості місцевостях громадський суд був остаточно витіснений із системи судоустрою [2].

Даний факт можна пояснити тим, що після занепаду Київської держави ті українські землі, що потрапили під литовсько-польське управління, зберегли інститут «добрих людей», який навіть отримав свій подальший розвиток у законодавстві. На тих же землях, що відійшли до Московської держави, даний інститут, розвинутий на заході в суворо-юридичних формах суду присяжних, був паралізований і з часом зник під впливом раннього розвитку несприятливих для нього адміністративних і судових порядків [3]. О. Ф. Кістяківський вбачав причини занепаду даного інституту у розвитку наказової засади і бюрократичного самовладдя при здійсненні кримінального правосуддя [4].